

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL 2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJOS SOCIALINĖS APSAUGOS
IR DARBO MINISTERIJOS ĮTRAUKIOS DARBO RINKOS PLĖTROS PROGRAMOS
PATVIRTINIMO (TAP-21-861(2)(21-27171(4))

2021-11-09 Nr. NV-2789

Vilnius

Rengėjas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Tikslas: patvirtinti Įtraukios darbo rinkos plėtros programą (Programą).

Esama situacija: COVID-19 pandemija turėjo neigiamos įtakos užimtumui. Per metus (2020 m. palyginus su 2019 m.) 20–64 m. gyventojų užimtumas sumažėjo 1,8 proc. Bendras nedarbo lygis 2020 m. siekė 8,5 proc. ir buvo 2,2 proc. punkto didesnis nei 2019 m. Dideli regionų ir atskirų socialinių grupių dalyvavimo darbo rinkoje skirtumai, darbo rinka nėra pakankamai įtrauki – gana aukštas pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų nedarbo lygis, daug žemos kvalifikacijos asmenų arba neįgaliųjų nedirba ir nesimoko, dalyvavimą darbo rinkoje riboja nepakankamai palankios sąlygos derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus. Prieš pandemiją aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis mažėjo, o dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose lygis išliko žemas. Siekiant padėti bedarbiams kuo anksčiau grįžti į darbo rinką, reikia didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir kitų priemonių, skirtų darbo jėgos kvalifikacijai keisti ir kelti, aprėptį.

Esmė:

Programa įgyvendins tris 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano (NPP) uždavinius:

- 2.3. Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą.
- 2.8. Skatinti verslo atsakomybę.
- 2.9. Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę.

NPP 2.3. uždavinio „Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą“ rodikliai

2.3.1. Ilgalaikio nedarbo lygis, proc.: 2020 m. – 2,5 proc.; 2025 m. – 1,7 proc.; 2030 m. – 1,5 proc.

2.3.2. Pakartotinai per 12 mėnesių nuo neterminuoto į(si)darbinimo įregistruotų bedarbių dalis, proc.: 2020 m. – 17,9 proc.; 2025 m. – 16 proc.; 2030 m. – 14 proc.

Problemų ir priemonių

1 problema – Nepaisant darbo ieškančių asmenų užimtumui remti teikiamų paslaugų ir taikomų priemonių, 26 proc. registruotų bedarbių (72 tūkst.) sudarė ilgalaikiai bedarbiai, iš kurių 6,2 proc. (4,5 tūkst.) nėra dirbę, 27,4 proc. (19,8 tūkst.) – yra nedirbę ilgiau nei 2 m.

Spręstinų problemų priežastys: Užimtumo rėmimo sistema yra fragmentuota ir nėra veiksminga. 32 proc. skirtingų socialinių grupių asmenų, registruotų Užimtumo tarnyboje (UT), įsidarbintų tik taikant suderintas kompleksines paslaugas ir individualizuotų aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemones. Beveik kas trečias UT registruotas asmuo yra nekvalifikuotas, apie penktadalis Lietuvos dirbančiųjų dirba žemesnės kvalifikacijos darbą nei įgyta kvalifikacija, trečdalis dirbančiųjų dirba su savo studijų sritimi nesusijusį darbą, darbdaviams trūksta reikiamos kvalifikacijos darbuotojų, tai parodo Lietuvoje esant struktūrinį nedarbą. Norintiems pradėti savo verslą neprieinamos finansų įstaigų verslo kreditavimo galimybės, trūksta pradinio kapitalo, neretai – žinių, taip pat metodinės-konsultacinės pagalbos bei kitos paramos pradiname savo verslo kūrimo etape. Asmenys, galintys įsitraukti į darbo rinką, atskiruose regionuose susiduria su

kliūtimis (14,7 proc. neturi galimybės nuvykti į darbo vietą; dalis darbdavių nėra pasirengę taikyti lanksčias darbo organizavimo formas, o ne visi darbuotojai – dirbti lanksčiai; siūlomas darbo užmokestis neskatina dirbti). UT teikiamų paslaugų kokybė ir įvairovė neatliepia darbo ieškančių asmenų ir darbdavių poreikių; nepritraukiami kokybiškas darbo vietas kuriantys darbdaviai ir aukštos kvalifikacijos darbo ieškantys asmenys; nepakankamas UT teikiamos informacijos aiškumas ir prieinamumas klientams; žemas paslaugų skaitmenizavimo ir automatizavimo lygis; žmogiškųjų išteklių UT trūkumas; nepakankamai taiklus ADRP priemonių taikymas, įgyvendinimo veiksmingumas ir efektyvumas; krizės situacijose paslaugoms, priemonėms ir informacinei sistemai pritaikyti vidutiniškai prireikia 4 savaičių.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

- Užtikrinti ADRP priemonių finansavimą, veiksmingumą ir efektyvumą.
- Didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą.
- Skatinti verslumą.
- Efektyvinti UT veiklos procesus ir funkcijas.
- Priemonės, numatytos kitose plėtros programose: Šeimos politikos stiprinimo plėtros programoje (Užtikrinti vaikų priežiūros paslaugų įvairovę ir prieinamumą; Užtikrinti stereotipais pagrįsto požiūrio į moterų ir vyrų vaidmenis šeimoje bei visuomenėje paplitimo mažėjimą); Socialinės sutelkties programoje (plėtoti kompleksinę socialinės integracijos sistemą neįgaliesiems); Švietimo plėtros programoje; Regionų plėtros programoje priemonės nustatant regionų plėtros planuose.

Rezultato rodikliai: Planuojama, kad 2030 m. per metus ADRP priemonėse dalyvavusių bedarbių dalis nuo UT registruotų bedarbių, proc. sudarys 10,4 proc. (2020 m. – 5,7 proc.); per metus užimtais tapusių ilgalaikių bedarbių lygis, proc. bus 39 (2020 m. – 25,3 proc.); darbo rinkoje užimtų neįgaliųjų dalis, procentais nuo bendro neįgaliųjų skaičiaus sieks 47 proc. (2020 m. – 28,4 proc.); dalyvių, pasibaigus jų dalyvavimui, įgyjančių kvalifikaciją bus 23 096 asm., dirbančių įskaitant savarankišką darbą, – 26 270 asm., dalyvių, kurie per 6 mėn. nuo dalyvavimo pabaigos pradėjo dirbti, įskaitant savarankišką darbą bus 29 882 asm.; dalyvių, turinčių negalią, kurie sėkmingai baigė profesinės reabilitacijos programas, bus 4 554 asm.; 55 m. ir vyresniųjų asmenų, kurie po dalyvavimo įgijo kompetencijas, dalis, proc. sieks 90 proc. (2020 m. – 88,63 proc.); sėkmingai veikiančių subsidijos darbo vietai steigti gavėjų dalis, proc. bus 80 proc.; dalyvių, įgijusių aukštą pridėtinę vertę kuriančią kvalifikaciją ir (ar) kompetenciją(-as), dalis, proc. – 90 proc.; sėkmingai veikiančių paramą gavusių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių (įskaitant kooperatines įmones ir socialines įmones) dalis, proc. bus 80 proc.; per metus užimtais tapusių bedarbių lygis, proc. sieks 60 proc. (2020 m. – 40,2 proc.); įgyvendinta UT skaitmeninė transformacija, proc. – 90 proc. (2020 m. – 30 proc.)

2 problema – Užimtumas šalyje nėra tvarus

Spręstinios problemos priežastys: Darbo vietų kokybės stoka. Užimtų asmenų neprisitaikymas prie darbo rinkos. Žema darbuotojo motyvacija ar paskatos dirbti. Diskriminacijos, priekabiavimo darbe apraiškos. Nelegalaus ir nedeklaruoto darbo paplitimas.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

- 2.9. uždavinio priemonės (t.y. skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge; efektyvinti profesinės rizikos valdymą įmonėse ir savarankiškai dirbant; tobulinti mechanizmą, skatinantį darbdavius įgyvendinti darbo saugos ir sveikatos reikalavimus; didinti darbo užmokesčio konkurencingumą viešajame sektoriuje; didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą; taip pat priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo plėtros programoje, Pajamų nelygybės mažinimo plėtros programoje, Viešojo valdymo plėtros programoje).
- Didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą.
- Tobulinti kovos su nelegaliu ir nedeklaruotu darbu priemonės.
- Priemonės, numatytos kitose plėtros programose: Socialinės sutelkties plėtros programoje (priemonė „Įgyvendinti lygių galimybių, lyčių lygybės principus“); Švietimo plėtros programoje; Regionų plėtros programoje, priemonės nustatant regionų plėtros planuose.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumas, proc. bus 42 proc. (2019 m. – 30,4 proc.), o elektroninėmis priemonėmis identifikuojamų statybvietėse dirbančiųjų dalis nuo visų dirbančiųjų, proc. sudarys ne mažiau kaip 80 proc.

NPP 2.8. uždavinio „Skatinti verslo atsakomybę“ rodiklis

2.8.1. Įmonių, kurios matuoja pažangą socialinės atsakomybės srityje pagal verslo tvarumo ir atsakingumo indeksą, skaičius: 2019 m. – 10; 2025 m. – 75; 2030 m. – 100.

Problemos ir priemonės

3 problema – Atsakingo verslo principus taiko mažiau nei 50 proc. Lietuvos įmonių, kurių virš 90 proc. sudaro labai mažos ir mažos įmonės (iki 49 darbuotojų)

Spręstinos problemos priežastys: Atsakingo verslo neskatina nei darbuotojai, nei visuomenė (nepakankama informacijos sklaida ir kitų įmonių gerųjų socialinės atsakomybės pavyzdžių sklaida; nedidelis procentas įmonių rengia ir viešai skelbia savo socialinės atsakomybės ataskaitas; dalis verslo neįgyvendina ir netaiko socialinės atsakomybės dėl išankstinių nuostatų; dalis darbdavių atstovų nepakankamai bendradarbiauja su darbuotojų atstovais). Įmonės laikosi nuostatų, kad priemonės, skirtos socialinių poreikių tenkinimui, didina papildomas išlaidas (nėra paskatų (visų pirma, mokesčių) verslui būti socialiai atsakingam; socialiai atsakingų įmonių vertinimo ir įmonių atskaitingumo trūkumas.)

Priemonės, kuriomis sprendžiama 3 problema:

- Didinti informuotumą apie atsakingo verslo principus.
- Socialinės sutelkties plėtros programos priemonė „Įgyvendinti lygių galimybių, lyčių lygybės principus“.

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. pagal verslo tvarumo ir atsakingumo indeksą 65 ir daugiau balų surinkusių įmonių dalis nuo visų savo pažangą socialinės atsakomybės srityje matuojančių įmonių, proc. – 60 proc.

NPP 2.9. uždavinio „Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę“ rodikliai

2.9.1. Darbuotojų, kuriems taikomos kolektyvinės sutartys, dalis nuo visų šalies darbuotojų, proc.: 2020 m. – 17; 2025 m. – 25; 2030 m. – 30.

2.9.2. Darbo vietos ir užimtumo kokybės įvertis, balais (iš 100): 2013–2017 m. – 53,62; 2025 m. – 56,4; 2030 m. – 59,75.

4 problema – Ribotas socialinių partnerių isitraukimas sprendžiant darbo, socialinius ir ekonominius klausimus

Spręstinos problemos priežastys: Trūksta socialinio dialogo kultūros (ribotas visuomenės suvokimas apie socialinį dialogą; trūksta pasitikėjimo tarp darbdavių ir darbuotojų; stokojama suvokimo apie socialinio dialogo naudą; valstybės ir savivaldybių institucijos nepakankamai įtraukia socialinius partnerius į politikos formavimą). Socialiniai partneriai nėra reprezentatyvūs (profesinių sąjungų narystė 2019 m. siekė 7,33 proc., vos 12,7 proc. visų veikiančių ūkio subjektų priklausė darbdavių organizacijoms; darbdavių ir profesinių sąjungų organizacijoms trūksta kompetencijų ir gebėjimų).

Priemonė, kuria sprendžiama 4 problema - Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.

5 problema – Šalies ūkyje neišnaudojami lanksčių darbo formų suteikiami privalumai.

Lietuvoje kas dešimtas (11,6 proc.) užimtas gyventojas gali pats nustatyti savo darbo laiko pradžią ir pabaigą (ES vidurkis – 20 proc.), 9,7 proc. – gali nustatyti savo darbo laiką su tam tikrais apribojimais (ES vidurkis taip pat 20 proc.). Lietuvoje 78,7 proc. dirbančiųjų darbo laiką nustato darbdavys, įmonė, užduotys ar klientai.

Spręstinios problemos priežastys: Dalis darbdavių nėra pasirengę taikyti lanksčių darbo organizavimo formų. Ne visi darbuotojai yra pasirengę dirbti lanksčiai (darbuotojai nepasiruošę pokyčiams, jaučia grėsmę dėl socialinių kontaktų stokos, žinių ir įgūdžių stokos, įvairių trikdžių).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 5 problema:

- Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.
- Šeimos politikos stiprinimo plėtros programos priemonė „Užtikrinti vaikų priežiūros paslaugų įvairovę ir prieinamumą“.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. organizacijų ir įmonių, kuriose per 6 mėn. po dalyvavimo veiklose, skirtose socialiniam dialogui vystyti, pabaigos įvyko teigiamas pokytis, dalis, proc. – 30 proc.; darbuotojų, galinčių nustatyti savo darbo laiko pradžią ir pabaigą, proc. sieks 25 proc. (2019 m. – 9,7 proc.).

6 problema – Darbo aplinka vis dar kelia pavojų darbuotojų saugai ir sveikatai (DSS). 2020 m. įvyko 4058 nelaimingi atsitikimai darbe (toliau – NAD), iš jų: 3892 – lengvi, 132 sunkūs, 34 mirtini.

Spręstinios problemos priežastys: Darbdaviai neefektyviai valdo profesinę riziką (2020 m. penktadalį sunkių ir mirtinų NAD sąlygojo nepakankamas profesinės rizikos vertinimas įmonėse). Savarankiškai dirbantys asmenys neturi žinių apie profesinę riziką. Teisinės ir priežiūros sistemų mechanizmas nėra efektyvus skatinant darbdavius įgyvendinti DSS reikalavimus (DSS reikalavimų pažeidimai sudaro tris ketvirtadalius VDI nustatomų pažeidimų; 2020 m. – 76,4 proc.).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 6 problema:

- Efektyvinti profesinės rizikos valdymą įmonėse ir savarankiškai dirbant.
- Tobulinti mechanizmą, skatinantį darbdavius įgyvendinti DSS reikalavimus.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m.: asmenų, kurie po dalyvavimo veiklose įgijo arba patobulino profesinės rizikos vertinimo ir priežiūros (kontrolės) kompetencijas, dalis, proc. – 95 proc.; sunkių ir mirtinų NAD, neįsiskaičiuojant įvykių keliuose, skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. darbuotojų, mažėjimas, proc. – 25 proc.

7 problema – Mažas šalies vidutinis darbo užmokestis (toliau – VDU), palyginti su kitomis išsivysčiusiomis ES šalimis

Spręstinios problemos priežastys: Nepakankamas darbo užmokesčio augimas privačiame sektoriuje (darbo užmokesčio pokyčiai dar nesiekia ES vidurkio; ribotos darbo apmokėjimo reguliavimo galimybės privačiame sektoriuje). Mažėjantis darbo užmokesčio konkurencingumas viešajame sektoriuje (nevienodas viešojo sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjimo reglamentavimas skirtinguose įstatymuose ir nesisteminiai šių įstatymų pakeitimai; disproporcijos viešojo sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjime; nepakankamai konstruktyvus bendradarbiavimas tarp socialinių partnerių; nepakankamai viešojo sektoriaus darbuotojai įtraukiami į socialinį dialogą. Nors 71 proc. visų kolektyvinių sutarčių yra sudaromos viešajame sektoriuje, 2019 m. kolektyvinių sutarčių taikymas dirbančiųjų atžvilgiu siekė tik 15 proc.).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 7 problema:

- Didinti darbo užmokesčio konkurencingumą viešajame sektoriuje.
- Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.
- Priemonės, numatytos kitose plėtros programose: Pajamų nelygybės mažinimo plėtros programoje (priemonė „Tobulinti MMA nustatymo sistemą“); Viešojo valdymo plėtros programoje.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. pareiginės algos bazinio dydžio augimo (proc.) ir MMA augimo (proc.) santykis, – 1 (2021 m. – 0,1); pareiginės algos kintamoji dalis, proc. – 40 proc. (2021 m. – 20 proc.).

Programos įgyvendinimo lėšos 2021–2030 m. – 437 927,2 tūkst. Eur, iš jų:

- 319 572,3 tūkst. Eur - Europos socialinio fondo plius (ESF+) (2021-2027) lėšos
- 110 110 tūkst. Eur - Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ lėšos
- 1 443 tūkst. Eur - valstybės biudžeto lėšos
- 6 762 tūkst. Eur - valstybės biudžeto lėšos, skirtos apmokėti ES fondų lėšomis netinkamą finansuoti pridėtinės vertės mokestį

- 40 tūkst. Eur - kiti tarptautiniai finansavimo šaltiniai (Užimtumo ir socialinių inovacijų programa (EaSI), Teisių, lygybės ir pilietybės programa (REC) ir kt.)

Finansinės projekcijos bus reguliariai peržiūrimos ir pagal poreikį tikslinamos.

Derinimas:

Pirminį projektą parengė darbo grupė (SADM, AM, FM, EIM, ŠMSM, VRM, VDI atstovai). Parengus projektą, konsultuotasi su visuomene vykdant viešąją konsultaciją, apie tai paskelbiant interneto svetainėje ir informuojant socialinius partnerius. Pasiūlymams pateikti buvo skirta pakankamai laiko. Konsultavimosi procese dalyvavo pagrindiniai suinteresuoti šioje srityje veikiantys asmenys – pasiūlymus pateikė Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Lietuvos verslo konfederacija, Dirbančių neįgaliųjų asociacija, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, Nacionalinė šeimos taryba, Moterų informacijos centras, Asociacija „Lyderė“, UAB „BGI Consulting“ ir valstybės institucijos. Gautos 65 pastabos ir pasiūlymai, į didžiąją dalį jų atsižvelgta. Pagrindiniai suinteresuotų šalių siūlymai teikti dėl problemų, rodiklių, priemonių formulavimo, socialinio dialogo klausimų.

Patobulintas projektas pakartotinai suderintas su AM, SAM, SM, ŽŪM, ŠMSM, VRM, FM, TM, Lietuvos savivaldybių asociacija, Užimtumo tarnyba.

Programos projektas svarstytas 2021-10-26 tarpinstituciniame pasitarime ir patikslintas įvertinus Vyriausybės kanceliarijos Socialinės politikos grupės, Strateginio planavimo ir stebėsenos grupės ir Teisės grupės pastabas ir pasiūlymus, taip pat papildomai ŠMSM pateiktas pastabas ir pasiūlymus (suderinta darbo tvarka).

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas įgyvendina Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.2.8, 3.4.1, 3.4.3, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3, 5.2.6, 5.2.13 papunkčių nuostatas.

Dalykinio vertinimo išvada.

Siūlome projektą svarstyti Vyriausybės posėdžio B dalyje.

Socialinės politikos grupės patarėja

Aušra Gratulevičienė